

Verslag onderzoek koopkracht 2006

Deelnemers FNV, CNV, MHP, CPB, NIBUD, SZW, VWS, BZK, Fin

1. Samenvatting

In het Voorjaarsoverleg is afgesproken dat het kabinet nader technisch overleg zal voeren met de Stichting van de Arbeid en ouderenbonden, zodat over en weer meer helderheid ontstaat over de koopkrachtcijfers voor 2006. Dit met name naar aanleiding van de ongerustheid over de inkomenseffecten van het nieuwe zorgstelsel.

In het onderzoek is gezocht naar inzicht in de feitelijke koopkrachtontwikkeling van huishoudens in Nederland. Daarnaast is gekeken of de door vakbonden en NIBUD gesignaleerde specifieke groepen met een inkomensachteruitgang overeenkomen met de groepen die door het kabinet zijn voorzien. Hierbij is gebruik gemaakt van het TNS NIPO onderzoek in opdracht van het FNV en het 'MHP-zwartboek'.

Uit de analyse van deze werkgroep blijkt dat het onderzoek van TNS NIPO een indicatie heeft gegeven van de inkomensveranderingen die huishoudens in januari ondervonden. In veel gevallen is de januari mutatie negatiever dan de koopkrachtmutatie over het gehele jaar. Dit komt doordat een aantal compensatiemaatregelen van het kabinet pas na januari effect sorteren.

De werkgroep heeft besloten zich te richten op het koopkrachtbeeld over heel 2006. Dit beeld kan door niet gebruik van regelingen of door maatregelen die niet in het begin van het jaar effect sorteren, afwijken van het beeld dat mensen hebben van de koopkrachtontwikkeling. Ten behoeve van het inzicht in de koopkrachtontwikkeling voor het hele jaar 2006 is het CPB door de werkgroep verzocht een nieuwe analyse te maken op basis van de meest actuele gegevens (CEP2006 inclusief niet verlagen van de zorgtoeslag per 1 juli 2006). Hieruit blijkt dat vier op de vijf huishoudens in 2006 een hoger reëel besteedbaar inkomen zullen hebben dan in 2005 en één op de vijf een lager inkomen. Ten opzichte van de MEV raming is de mediaan met een half procentpunt verbeterd tot 1 ½ %. De huishoudens die een achteruitgang ondervinden bestaan voor het merendeel uit huishoudens met een bovenmodaal inkomen. Voor nadere toelichting wordt verwezen naar het CPB memo "Koopkrachtontwikkeling 2006".

Alle partijen uit de werkgroep kunnen zich vinden in de koopkrachtraming van het CPB voor 2006. Het feit dat het CPB voor een aantal variabelen (contractloon, pensioenpremie e.d.) werkt met gemiddelden betekent dat beperkte variaties rond de CPB raming bestaan. De CPB raming kan daarmee dienen als basis voor de te trekken beleidsconclusies. Over de in de analyse van de werkgroep benoemde oorzaken van negatieve spreiding en de groepen die het treft bestaat in de werkgroep overeenstemming.

2. Koopkracht onderzoeken

Het CPB berekent de spreiding in de koopkracht op basis van een representatieve steekproef van 40.000 huishoudens. In het CEP2006 (inclusief niet verlagen van de zorgtoeslag per 1 juli 2006) is door het CPB gesteld dat de helft van de huishoudens er in 2006 meer dan 1 ½ % op vooruitgaat (80% van de huishoudens heeft een koopkrachtstijging). De mediaan ligt daarmee op 1 ½ %. De steekproef van TNS NIPO betreft ruim 900 respondenten.

De methoden van onderzoek van het CPB en die van TNS NIPO verschillen in de steekproefgrootte en in de manier waarop inkomensmutaties worden verkregen. Het CPB berekent het effect van alle wijzigingen op haar steekproef. TNS NIPO laat een deel van haar

database een vragenlijst invullen waarin gevraagd wordt naar de situatie in januari 2006 en die in november 2005 en neemt het verschil daartussen. Een ander verschil is dat TNS NIPO heeft gevraagd om de inkomensmutatie in januari 2006 waar het CPB de inkomensmutatie meet over het gehele jaar. In tabel 1 is aangegeven wat de invloed is op de standaardkoopkrachtcijfers wanneer alleen de mutaties in januari worden meegenomen zoals ook in het TNS NIPO onderzoek is gebeurd. De tabel laat zien voor welke groepen het standaardbeeld in januari anders is dan in 2006 in het geheel. Verschillen tussen een beeld gebaseerd op een heel kalenderjaar en alleen januari:

- In januari zal de inflatie (exclusief OZB) niet of slechts gedeeltelijk meetellen. Voor alle huishoudens is de mutatie in januari dan ook positiever dan de standaardkoopkrachtcijfers die gelden voor het gehele jaar.
- Voor particulier verzekerden zijn eigen betalingen in 2005 wel relevant voor de standaardkoopkracht maar zijn deze veelal onzichtbaar in de inkomensmutatie tussen november 2005 en januari 2006. Het beeld voor deze groep is dus negatiever wanneer alleen gekeken wordt naar januari.
- Voor huishoudens met kinderen wordt het effect van de inflatie in de meeste situaties ruimschoots goedge maakt omdat er in de standaardkoopkrachtberekeningen wel gerekend wordt met de mutaties in de kinderregelingen die veelal niet in januari zichtbaar zijn.
- Het effect van de afschaffing van het gebruikersdeel OZB zullen veel huishoudens nog niet hebben opgemerkt in januari.

Tabel 1 Mutaties in januari versus mutaties van het gehele jaar 2006 in procenten

	Standaard Koopkracht 2006	Mutatie in januari 2006
Koopkrachtcijfers		
<i>Actieven:</i>		
Alleenverdiener mk		
modaal	1 1/2	1 1/2
2*modaal	5 1/2	4 3/4
Tweeverdiener		
modaal + 1/2*modaal mk	1/2	1
2*modaal + 1/2*modaal mk	3 1/2	2 3/4
modaal + modaal zk	1	1 1/4
2*modaal + modaal zk	1/2	1/4
Alleenstaande		
WML	1 1/2	2 1/4
modaal	1	1 1/4
2*modaal	0	- 1/4
Alleenstaande ouder		
WML	1	1 3/4
modaal	1 1/4	1/4
<i>Inactieven</i>		
Sociale minima		
paar mk	2 1/2	2 1/4
alleenstaande	3/4	1 1/2
alleenstaande ouder	1 3/4	2
AOW (alleenstaand)		
sociaal minimum	2 3/4	3 1/2
AOW +5000	2 1/2	3 1/4
AOW (paar zk)		
sociaal minimum	1 1/2	2
AOW+10000	6	4 1/2

De Koopkracht van minimumhuishoudens met kwijtschelding van de OZB neemt in 2006 met 1/2 %-punt minder toe, doordat zij niet profiteren van de afschaffing ervan.

In het zwartboek van de MHP zijn 700 dossiers doorgerekend aan de hand van concrete loonstrookjes en ziektekostenpolissen, waarbij wel rekening is gehouden met de inkomensmutaties gedurende het hele jaar. Daarentegen kan het niet als representatief worden gezien, omdat alleen huishoudens zijn geïnventariseerd die koopkracht inleveren. Wel geeft dit onderzoek een goede inventarisatie van groepen met een negatief inkomenseffect.

3. Specifieke groepen.

In dit hoofdstuk wordt op basis van de onderzoeken van MHP, FNV en CPB onderzocht welke groepen er precies op achteruitgaan en wat de oorzaak daar van is. In de stukken die met de Kamer gewisseld zijn, is steeds gezegd dat de inkomenseffecten voor de meeste inkomensgroepen positief zijn en dat de negatieve inkomenseffecten veelal beperkt blijven.

Bij de Kamerbehandeling van de ZVW heeft de minister van VWS koopkrachtcijfers en grafieken over de inkomenseffecten aan de Kamer gezonden. Hierbij is telkens de opmerking gemaakt dat bij particulier verzekerden is uitgegaan van een gemiddelde zorgpremie en werkgeversvergoeding. De werkelijk optredende inkomensontwikkeling is afhankelijk van de werkelijk betaalde premies (goedkope of dure verzekering) in zowel 2005 als in 2006 en de werkelijk door de werkgevers betaalde vergoedingen in de ziektekosten (Kamerstuk 29 763 nr 7).

In hetzelfde Kamerstuk staat dat de inkomenseffecten een onevenwichtige spreiding reflecteren van de premielast in de oude situatie en de versterking van de solidariteit in het nieuwe stelsel. Categorieën die in 2005 een relatief lage premie betaalden (bijvoorbeeld tweeverdieners waarvan de minst verdienende partner via een klein baantje Zfw-verzekerd was of jonge particulier verzekerde alleenstaanden) betalen in 2006 een premie die past bij het huishoudinkomen. Categorieën die in de oude situatie een relatief hoge premielast hadden zullen in de nieuwe situatie substantieel minder premie gaan betalen.

Veel van de inkomensachteruitgang in onderstaande voorbeelden uit het 'zwartboek MHP' zijn te wijten aan een relatief lage zorgpremie of een relatief gunstige werkgeversvergoeding in 2005.

3.1 Alleenstaanden zonder kinderen

De koopkrachteffecten van de stelselherziening zijn voor verzekerden die in 2005 particulier verzekerd waren afhankelijk van de hoogte van de premie en de hoogte van de werkgeversbijdrage. In de standaardkoopkrachtplaatjes is rekening gehouden met een gemiddelde particuliere premie (inclusief WTZ en MOOZ) van € 1714 per jaar en gemiddelde eigen betalingen van € 160 per jaar. Die premies kenden echter een sterke spreiding. Veel particulier verzekerden ontvingen van de werkgever een vergoeding voor de particuliere ziektekosten. Ook hier was de spreiding groot. Om berekeningen te kunnen maken is ook hier in de standaard koopkrachtplaatjes uitgegaan van een gemiddelde van € 825 per jaar (circa 50% van de premiekosten). Op basis van deze uitgangspunten is het koopkrachteffect inclusief compensatiepakket voor particulier verzekerden positief.

3.2 Werknemers voor wie de werkgeversbijdrage ziektekostenpremie relatief fors terugvalt.

Voor de berekening van de koopkrachteffecten is uitgegaan van een gemiddelde werkgeversbijdrage. Naarmate de werkgeversbijdrage in 2005 hoger was en de werkgeversbijdrage in 2006 beperkt blijft tot de wettelijke bepaalde 6,5% wordt het effect groter. (zie ook 1)

Voor mensen met een bovengemiddelde werkgeversvergoeding of mensen die een relatief lage premie voor ziektekosten betaalden kan het inkomenseffect echter negatief uitvallen. Deze inkomenseffecten zijn door de MHP signaleerd.

3.3 Tweeverdieners zonder kinderen

De tweeverdieners zonder kinderen die er in koopkracht op achteruit gaan betreffen zowel ZFW- als particulier verzekerden alsmede paren waarbij de ene partner particulier en de andere ZFW-verzekerd was. Het kabinet heeft bij de stelselherziening een reële premie voor ziektekosten als uitgangspunt genomen. Omdat deze premie geen financiële drempel mocht vormen heeft het kabinet de zorgtoeslag ingevoerd. Daarbij wordt voor de financiële draagkracht gekeken naar het huishoudinkomen.

3.3.1 Beide partners ziekenfondsverzekerde in 2005

In de ZVW is de hoogte van de zorgtoeslag afhankelijk van het huishoudinkomen. In de ZFW was de premiehoogte afhankelijk van het individuele inkomen. Deze verandering pakt voor de groep tweeverdieners met een individueel relatief laag inkomen maar een bovenmodaal huishoudinkomen ongunstig uit omdat de hogere nominale premie in 2006 niet (volledig) wordt gecompenseerd door de zorgtoeslag

3.3.2 Minstverdiener Ziekenfondsverzekerde, meestverdiener particulier verzekerde

Tweeverdieners waarbij de meestverdienende particulier verzekerde is en de minstverdienende, met een kleine deeltijd baan, ZFW-verzekerd was, gaan er dikwijls in koopkracht op achteruit. Zij hebben geen recht op zorgtoeslag, zodra hun gezamenlijk verzamelinkomen hoger is dan 40 000 euro.

3.3.3 Beide partners particulier verzekerde

Tweeverdieners zonder kinderen, die beide particulier verzekerde waren en beide een Werkgeversbijdrage particuliere ziektekosten verliezen, gaan er dikwijls in koopkracht op achteruit. Hun situatie is vergelijkbaar met die van alleenstaande particulier verzekerden zonder kinderen.

3.4 AOW-gerechtigden waarbij beide partners aanvullend pensioen genieten

Samenwonende particulier verzekerde 65-plussers waarbij beide partners, naast hun AOW, een aanvullend pensioen hebben, maar niet in aanmerking komen voor een zorgtoeslag, hebben vaak te maken met een koopkrachtdaling. In deze gevallen is de lagere nominale ziektekostenpremie niet toereikend om het negatieve inkomenseffect van de inkomensafhankelijke bijdragen geheel te compenseren.

3.5 Alleenstaande AOW-gerechtigden met een aanvullend pensioen tussen € 15.000 en € 19.000.

De alleenstaande 65-plusser met een aanvullend pensioen tussen € 15.000 en € 19.000 heeft te maken met een maximaal negatief koopkrachteffect van -0,8%. Dit is een gevolg van het

feit dat de effecten van de veranderingen in het ziektekostenstelsel niet één op één aansluiten bij fiscale compensatie. De inkomensafhankelijke bijdrage wordt daardoor niet geheel gecompenseerd door de verhoging van de ouderenkorting voor alleenstaanden. Huishoudens met een aanvullend pensioen boven de €19.000 profiteren van het vervallen van de inkomensgrens vanaf 2006 en gaan er niet op achteruit. Zij krijgen daardoor ten opzichte van 2005 een extra heffingskorting van €562.

Voor huishoudens die bovenop dit effect te maken hebben met het verlies van de werkgeversvergoeding van de voormalige werkgever kreeg in 2005 is het negatieve effect groter.

3.6 Huishoudens die voor een belangrijk deel inkomsten hebben uit een lijfrente-, stamrecht- of aanvullende nabestaandenuitkering.

Huishoudens met inkomsten uit lijfrente-, stamrecht- of aanvullende nabestaandenuitkering die in 2005 een Ziekenfondsverzekering hadden, betaalden over deze inkomsten geen procentuele premie. Zij betaalden dus minder premie dan andere verzekerden met een vergelijkbaar inkomen. Deze situatie kwam voor in de Ziekenfondsverzekering omdat sprake was van een werknemersverzekering waarbij het inkomen uit tegenwoordige en vroegere arbeid grondslag was voor premieheffing.

Met de invoering van de Zvw is een ziektekostenverzekering ontstaan voor alle Nederlanders. Uitgangspunt daarbij is dat uit hoofde van het gelijkheidsbeginsel ook alle verzekerden gelijk behandeld worden en over hetzelfde inkomen een inkomensafhankelijke bijdrage betalen.

3.7 Voormalig particulier verzekerden, die (gedeeltelijk) waren vrijgesteld van premiebetaling.

Er zijn inderdaad enkele ziektekostenverzekeraars die in de jaren '80 ziektekostenverzekeringen aanboden met een clause die premievrijstelling bood ingeval van algehele blijvende invaliditeit. De meeste van die verzekeraars bestaan niet meer als zelfstandige ziektekostenverzekeraar maar zijn in de afgelopen jaren opgegaan in grotere organisaties. In een aantal gevallen is daarbij ook de polis vervangen door een polis van de nieuwe organisatie. Waar dat niet het geval is, is de polis per 1 januari 2006 in ieder geval vervangen door een zorgverzekeringspolis die een dergelijke clause niet meer bevat. Voor mensen die in de jaren voor de invoering van de Zvw aanspraak konden maken op de clause uit de polis doet zich de situatie voor dat zij nu wel premie betalen waar zij dat voor de invoering van de Zvw niet deden. Het gaat om hoogstens enkele tientallen verzekerden. Als zij niet zelf aangeven dat zij zich in die situatie bevinden is het bijzonder moeilijk om deze mensen op te sporen. Niettemin heb ik de zorgverzekerders van wie ik het vermoeden heb dat zij destijds mogelijke dergelijke polissen in hun bestand hadden gevraagd na te gaan of er mensen zijn die aanspraak maakten op de premievrijstellingsclause en hoe de zorgverzekerder daar mee is omgegaan. Dat onderzoek zal zeker nog enige tijd vergen.

3.8 Huishoudens met inkomen uit meerdere bronnen.

Het probleem van deze huishoudens is dat er tijdelijk teveel inkomensafhankelijke bijdrage wordt ingehouden op de diverse bronnen nadat het maximum van €30.015 bereikt is. Voor 2006 heeft staatssecretaris Wijn op 17 februari in een brief aan de Kamer het volgende toegezegd:

‘Denkbaar is een voorschotregeling gebaseerd op de gegevens van 2005, waarbij de Belastingdienst in

de zomer van 2006 de voorschotten ambtshalve uitbetaalt. Daarbij betreft het een regeling voor ouderen met alleen een AOW-, VUT- en/of (pre-)pensioenuitkering. Ik bezie nog of zo'n regeling wetswijziging vergt. Mocht dat zo zijn, dan zal ik met de grootst mogelijke spoed een wetsvoorstel terzake bij uw Kamer indienen. Mocht dit niet nodig zijn, dan zal ik uw Kamer zo spoedig mogelijk informeren over alle aspecten van de regeling.'

3.9 Overige categorieën.

In het zwartboek wordt hier gewezen op de pensionado's/remigranten en gezinsleden van grensarbeiders. De verzekeringspositie van deze groepen wordt geregeld door de verordening of verdragen. Voor Nederland is dit dwingend recht. Voor pensionado's/remigranten is een aanpassing van het premieregime in voorbereiding waarbij de te betalen verdragsbijdrage wordt afgestemd op de kosten in het woonland.